DUES LLETRES DEL BISBE DE MALLORCA ALS PROCURADORS DE LA CIUTAT DE TORTOSA A FAVOR DE CLIMENT VII (1387)

En la commemoració centenària del Cisma d'Occident, ens ha semblat escaient de donar a conèixer dues lletres del bisbe de Mallorca als procuradors de Tortosa, notables no solament per allò que diu el bisbe, sinó pel fet d'ésser-ho de Mallorca, perquè s'adrecen als procuradors de la ciutat i per la seva pressa insistent (en no tenir resposta), volent deixar clara i en pau la seva consciència.

Les cartes aparegueren en l'ordenació de l'Arxiu (que començàrem l'any 1960 en fer-nos-en càrrec) i foren transcrites ja el 19-VI-1962, per bé que encara són inèdites.

Es tracta dels documents núms. 15 i 16 del Calaix de Mallorca de l'Arxiu Municipal de Tortosa, i han estat retornats al seu lloc segons el Catàleg del 1574, que en feia la descripció següent:

N° 15 *"Una letra del bisbe de Mallorca dada en Barcelona a 28 de setembre de 1387 en la qual tracta de un cisma...entre uns papes"*. N° 16 *"Una altra letra del mateix bisbe feta en Mallorca a 4 de nohembre de 1387 en la qual tracta de la mateixa sisma"*.

Intentem d'aproximar-nos a les circumstàncies de persones i llocs. A Tortosa, després de la mort de Guillem de Torrelles el 16-II-1379 (als pocs mesos del Cisma), queda la seu vacant durant nou anys, fins el 4-II-1387, en què és nomenat bisbe Hug de Llupià i Bages.[1] Regnava Joan I des del 5 de gener del mateix any, data en què havia mort son pare Pere el Cerimoniós. En prendre possessió, el capítol fa la reserva que si el Concili General no declarava canònica l'elecció de Climent VII, no seria vàlida la possessió d'Hug, perquè les butlles del bisbe havien estat expedides per Climent VII. Però el Concili no arribà a reunir-se durant el bisbat d'Hug de Llupià, i governà, per tant, sense entrebancs. Tortosa té, doncs, un bisbe pro-climentí si tenim en compte les butlles del seu nomenament i la reticència del capítol a donar-li possessió ens denuncia un capítol pro-urbanista, enfrontat de bon començament amb el nou bisbe, per la seva afecció a Roma.

Pel que fa a Mallorca, sembla que el bisbe era Pere de Cima[2], bisbe d'Elna i franciscà, elegit per bisbe de Mallorca l'any 1377 segons tots els autors consultats, mort, segons la majoria, el 25 d'abril de 1390. Només Furió dissenteix de la data. En aquest cas podria ésser un tal Bartomeu Despuig, aspirant a la seu i governador d'aquesta en seu vacant, el qual, segurament lligat als Despuig tortosins, podria

1. Ramon O'CALLAGHAN, *Episcopologio de la Santa Iglesia de Tortosa*, (Tortosa 1896).

Jaime VILLANUEVA, *Viage literario a las Iglesias de España*, tom V (Madrid 1806).

2. Q. ALDEA, T. MARTIN, J. VIVES, *Diccionario de Historia Eclesiástica de España*, vol.II, Inst. Enríquez Flórez, C.S.I.C. (Madrid 1972), dóna per a Pere de Cima les dates de 7-VIII-1377 a 25-IV-1390.

C. EUBEL, *Hierarchia Catholica Medii AEvi I* (Münster 1913), dóna la mateixa data.

Antoni FURIO, *Episcopologio de la Santa Iglesia de Mallorca*, (Palma 1852), 182-218, dóna la mateixa data per al començament del seu pontificat, però no per al final (24-VI-1387).

Pius Bonifacius GAMS, *Series Episcoporum Ecclesiae Catholicae*, (Ratisbona 1873), 47-48, coincideix amb el Diccionari d'ALDEA i amb EUBEL.

J. VILLANUEVA, *Viage Literario...* toms 21 i 22 (Madrid 1851), coincideix també amb GAMS i els altres, excepte FURIO.

explicar la relació del bisbe de Mallorca amb els procuradors de la ciutat de Tortosa. Sigui com sigui, i de moment ho hem deixat així, el cert és que el bisbe de Mallorca sembla afirmar en totes dues cartes el seu origen tortosí: *naturalesa i afecció singular que tots temps havem haüda a la honrada ciutat de Tortosa...* En tot cas palesa la seva íntima relació amb Tortosa.

Quant a Barcelona, n'era bisbe Ramon d'Escales,[3] vingut també d'Elna i traslladat a Barcelona el 21-XII-1386. Als pocs dies del seu pontificat (24-I-1387), acudia a Barcelona el cardenal Pere de Luna i en les corts (o concili) allí convocades fou declarada l'obediència a Climent VII. Ell devia ésser el *cardenal legat apostolical* a què fa referència en les seves lletres el bisbe de Mallorca, i allí el convencé, atès que —contràriament al de Tortosa— el de Mallorca manifesta clarament la seva primera inclinació pel papa Urbà, i fins la seva apologia del dit papa, contra Climent.

Tot això de moment no ens permet d'anar més enllà de plantejar-nos unes qüestions: per què el gran interès del bisbe de Mallorca a fer saber el seu canvi de posició als procuradors de Tortosa? Es tracta realment d'un tortosí? En totes dues lletres parla de la *naturalesa i afecció singular...* Havia dit alguna cosa contra Climent a Tortosa i ara ho volia rectificar?: *per paraules per nós dites ne en secret ne en públic no vulats creure ne tenir altre..(papa); érem desfavorables a nostre senyor lo papa so és papa Clement VII e érem inclinats en favor del contrari...* I si ara té un interès tan gran és *per satisfer nostra consciència reformada e illuminada...* És d'altra banda l'estada a Barcelona la que fa canviar la inclinació del bisbe *aprés que som açí en Barcelona tots los dits duptes e informacions....havem explicades largament...a moss. lo dit Cardenal legat apostolical lo qual clarament e manifesta nos ha satisfet e respost...*

Essent quasi idèntiques les dues cartes, en la segona tracta de reforçar les seves afirmacions amb l'argument erudit i teològic de la cita de sant Tomàs, els textos en què allega Ciril·li i Maximus *contra los errors dels grecs.*

Quina relació podia haver-hi entre el bisbe de Mallorca i el capítol de Tortosa, afecte a Urbà, abans d'aquesta estada a Barcelona? I per què parlar-ne als procuradors de la ciutat amb tant d'interès, que sembla no massa correspost?

En tot cas és evident que li urgia de donar compte del seu canvi de posició, i no per la via del clergat sinó de la ciutadania, a tota la ciutat. Interès i urgència que li fan escriure dues lletres en trenta-set dies, i encara amb un viatge de Barcelona a Mallorca entre ambdues comunicacions. En tot cas ens agradaria de saber si es donen fets anàlegs en altres arxius.

Donem a continuació la transcripció de les dues cartes i les xerocòpies. Els documents va escrits en paper i llur conservació no és molt bona.

Jesús MASSIP

1

1387 setembre 28. Barcelona — Arxiu Municipal de Tortosa,
Paper. 295X210 mm — *C. Mallorca n. 15*

"Honorables sènyers e cars amichs nostres. Naturelasa e affecció singular que tots temps havem haüda a la honrada ciutat de Tortosa e als habitadós d'equela e per satisfer a nostre consciència reformada e illuminada per monsenyor lo Cardenal d'Eragó legat apostolical qui assí

3. J. VILLANUEVA, *Viage Literario...* tom 18, (Madrid 1851), dóna el nom del bisbe de Barcelona Ramon d'Escales "o de les Scales".

en Barcelona és present, som induhits de escriure-us e notificar-vos la veritat del scisma qui per peccats [?] nostres exhigents és huy en santa mara Asgleya e en xristiandad divisida, so que és gran dolor a tots qui an temor de Déu, al qual plàcia per la sua sancta clemència reduhir a unitat e conexensa de veritat. Nós per diverses informations e duptes molts que havíam ne[?] informats de.la veritat segons que despuys clarament havem sebut érem desfevorables a nostre senyor lo papa, so és papa Clement VII, e érem inclinats en fevor del contrari; e aprés que som açí en Barcelona tots los dits duptes e informacions que havíem del contrari havem explicades largament e per diversas jornades a monsenyor lo dit Cardenal legat apostolical, lo qual clarament e manifesta nos ha satisfet e respost a totas les coses damunt.dites, les quals nos induhien al contrari e.ns feyen desviar[?] d..... E en tant e en tal manera nos ha satisfet e respost monsenyor lo dit Cardenal que nós per la gràcia de Déu..... de conexensa de veritat creym fermement e tenim per remuguts tots altres contraris, nostre senyor ..... (lo papa so és)...papa Clement VII és verteder papa e verteder vicari de Jhesucrist e verteder prelat univer (sal)...(de sta.) mara asgleya e de tota xristiandat, per.què, molt honrables senyors e cars amichs nostres per la ...misericòrdia de Jhesucrist vos requerim e pregam ab tota aquella affecció que podem que per paraules per nós d(ites?) ...(ne en)...secret ne en públich no vulats creure ne tenir alre ne desviar de veritat, mas seguir lo lum[?]... conexensa de equela, so és que nostre senyor papa Clement VII és verteder papa e no altre E assò axí com.....(vo)s[?] notificam per satisfer a nostra consciència reformada e iHuminada de veritat per monsenyor lo dit Cardenal legat (apostoli)cal. E si negunas cosas podem fer per vosaltres som prests e aparalats tots temps de satisfer a vostre vo(ler) (ay)tant com bast nostre poder. La gràcia del Sant Sperit sie tots temps vostra garda, amén. Scrit en Barcelona a xxvii de setembre any m ccc lxxxvii.

Lo Bisbe de Mallorques apparalat tots temps a vostre honor e servey."

Al revers l'adreça, molt poc legible pel forat que l'afecta:

"(Als molt honorables sèny)ers los (Procuradors de)la Ciutat de Tortosa, (cars amichs) nostres."

Amb una altra lletra: "Rebuda de Barchinone primer dia de ochtabris".

Va a més a més la indicació de calaix "Mallorcha" *i nombre* "15" *amb caràcters de l'època en què es va fer el catàleg del XVI.*

2

1387 novembre 4. Ciutat de Mallorca — Arxiu Municipal de Tortosa,
Paper. 300X225 mm — *C. Mallorca n. 16*

"Honorables sènyers e cars amichs nostres. De Barcelona com hi érem presents, vos scrivim per nostra letra largament sobre lo scisma dolorós qui és en sancta mara asgleya, e com no aiam haüda vostra resposta de.la dita letra, per mils serenar e descarragar nostra consciència e vosaltres a.qui som tenguts per naturelasa e affecció singular informar de.la veritat e induhir a conexensa d'equela, aprés que som pervenguts ab salvament a nostre bisbat de Mallorques, havem proposat de replicar-vos per altra nostra letra en quina manera no contrastants tots duptes e informacions que havíam en desfevor de nostre senyor lo papa, so és papa Clement setè mossèn lo Cardenal d'Eregó, legat apostolical, nos ha axí respost e satisfet als dits duptes e informacions que havíam, que per la gràcia de Déu som iHuminats e havem conexensa de veritat, so és que papa Clement VII és verteder vicari de Jhesucrist e verteder papa e prelat universal de sancta mara asgleya e de tot(a) (cris)tiandat, e lo seu contrari, so és aquel qui ere archabisbe de Bar, qui.s nomena papa Urbà sisè, és (in)trús e antipapa. Per.què, honorables sènyers e cars amichs nostres, per vicera misericordie Dei nostri vos requerim e de part nostre affectuosament pregam que, com ésser xristians e obeyr a aquel qui és verteder papa sie de necessitat de selut, segons sentència dels doctós (en) espacial de sant Thomàs del orde dels preycadós en .I. (un) libre que féu contra les erros dels grechs (li)bro secundo capitulo xxxviii, aHegant dos grans doctós de la .I. (un) nomenat Cirillus in libro Thesau(ros) l'altre Maximus in epistola orientalibus directa, e és la sua conclusió demunt.dita que subesse Roman(o) Pontifici est de necessitate salutis, que, remogudas totas vanas opinions rahons o informacions per nós o per altres secratament o públicament explicades, vulats creure e tenir fermament, axí com sóts tenguts si salut volets de la vostra ànima, que nostre senyor lo papa, so és papa Clement VIItè., és verteder

papa e aquel vertederament obeyr e lo seu contrari, axí com dit és, qui.s nomena papa Urbà sizè, tenir e creure fermement que és intrús e antipapa. E si negunas coses podem fer per vosaltres, som prests e aperalats tots temps de satisfer a vostre voler aytant com bast nostre poder. La gràcia del Sant Sperit sie tots temps vostra guarda, amén. Scrits en Mallorques a iiii de Novembre ayn m ccc lxxx vii. Lo Bisbe de Mallorques apperalat tots temps a vostre honor e servey."

Al revers hi ha l'adreça "Als molt honorables sènyers los Procuradors e Pro(home)s de la Ciutat de Tortosa, Cars amichs nostres".

Hi ha, a més a més, la indicació de calaix "Mallorcha" *i nombre* "16" *segons el catàleg del segle XVI, i numeració d'època.*